

Η θέση του μνημείου στην πόλη

Ζήνωνα Σιερεπεκλή

Τα μνημεία της πόλης που για αιώνες αποτελούσαν τα κέντρα μέσα και γύρω από τα οποία διαδραματιζόνταν τα πιο σημαντικά γεγονότα της ζωής, τι αντιπροσωπεύουν σήμερα στη Λευκωσία των 150,000 κατοίκων; Το ερώτημα είναι καίριο και από την απάντησή του ορίζονται και πολλά άλλα πράγματα γενικότερης σημασίας: το πολιτιστικό μας επίπεδο, ο βαθμός αυτογνωσίας μας, η στάση μας απέναντι στην ιστορία και την παράδοση, η συλλογική αντίληψή μας για την πόλη, η σχέση μας με το περιβάλλον κλπ.

Για να απαντήσει κανείς στο πιο πάνω ερώτημα θα πρέπει πρώτα να διαγράψει τις εναλλακτικές λύσεις που μπαίνουν μπροστά μας για τη χρήση τους.

- Μια επιλογή είναι να αφεθούν σαν αντικείμενα μουσειακής τέχνης που θα σεβόμαστε υποχρεωτικά βάση του νόμου και που θα παραμένουν σαν αποστεωμένα μοντέλα για φωτογράφησή τους από τους ξένους.
- Η δεύτερη επιλογή είναι να τα εντάξουμε στη σύγχρονη ζωή της πόλης, δηλ. να αναζητήσουμε εκείνες τις δυνατότητες που θα τα ξαναζωντανέψουν μέσα από καινούργιες χρήσεις, έτσι ώστε εκτός από την προσφορά στη μνήμη να αποτελέσουν και χρηστικά στοιχεία για τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής.

Αν η απάντηση είναι καταφατική στη δεύτερη υπόθεση, τότε το ζήτημα συγκεκριμενοποιείται στη βάση μιας δίπτυχης προβληματικής. Η μια πτυχή είναι η επανένταξη του μνημείου στον χωροδρομικό ιστό της πόλης και ειδικότερα στο μικροπεριβάλλον του, η άλλη είναι η λειτουργία του μνημείου σαν αυτοτελούς πολιτιστικού κυττάρου.

Μα, ας δούμε με μια γρήγορη ματιά σε ποια κατάσταση βρίσκονται τα μνημεία της πόλης μας σήμερα. Το άρθρο περιορίζεται μόνο στα μνημεία που ανήκουν στον Α & Β πίνακα του τμήματος Αρχαιοτήτων, δηλ. σε όσα είναι διά νόμου αναγνωρισμένα με μια εξαίρεση μόνο.

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

Η εξαίρεση αφορά την εντοιχισμένη πόλη σαν σύνολο, που ενώ είναι το σπουδαιότερο -το κορυφαίο θα έλεγα- ιστορικό και ανθρώπινο μνημείο, εν τούτοις ακόμα δεν έχει επίσημα αναγνωριστεί σαν τέτοιο.

Μέσα στις διάφορες προτεραιότητές μας είναι κατεπείγον να αναγνωρίσουμε πως το ιστορικό κέντρο ολόκληρο πρέπει να κηρυχθεί σαν ένα ενιαίο και μοναδικό μνημείο. Το ζήτημα δεν σηκώνει άλλη καθυστέρηση, γιατί ήδη οι ζημιές που έχει υποστεί από την έλλειψη αυτής της αναγνώρισης είναι τεράστιες και μη επανορθώσιμες.

Πέρα απ' αυτό, η περιτειχισμένη πόλη θα πρέπει να μας προβληματίσει και για τον ρόλο που πρέπει να της δώσουμε στη σύγχρονη πόλη. Θα την αφήσουμε στο περιθώριο απομονωμένη να φθίνει ή θα την αγκαλιάσουμε με αγάπη και θα την αναδείξουμε; Θα αφήσουμε ανεξέλεγκτα χρήσεις ασυμβίβαστες με τον χαρακτήρα της ή θα αποτρέψουμε αυτές τις καταστάσεις, θα συνεχίσουμε να κατεδαφίζουμε -ή να αφήνουμε να κατεδαφίζονται από έλλειψη φροντίδας κτίρια- ή θα τα προστατεύσουμε και θα τα συντηρούμε;

Αυτά είναι μερικά μόνο από τα πολλαπλά και πολυσύνθετα χωροκοινωνικά προβλήματα που θα πρέπει να αντικρίσουμε υπεύθυνα σε σχέση με το μεγάλο μας μνημείο. Το σπουδαιότερο είναι ίσως να

προσδιορίζουμε τον ρόλο που θα έχει αυτό στο σύνολο της πόλης. Πώς θέλουμε το ιστορικό κέντρο; Όσο κι αν είναι μια απάντηση στα πλαίσια ενός γενικού άρθρου, άλλο τόσο είναι αναγκαίο να καταγραφούν τουλάχιστον κάποιες γενικές κατευθυντήριες.

Η αναγνώριση πως η ιστορική, πολιτιστική και αρχιτεκτονική αξία της παλιάς πρέπει να αντιμετωπιστούν σαν μοναδικό δείγμα διεθνούς κληρονομιάς, οριοθετεί τη γραμμή πάνω στην οποία πρέπει να επικεντρωθεί η προβληματική μας. Συνιστώσες αυτής της γραμμής είναι, πρώτον, η ανάγκη να δοθεί στο ιστορικό κέντρο ένας ρόλος κεντρικότητας και πολυλειτουργικότητας.

Η σύγχρονη Λευκωσία, άμορφη και άναρχη στη χαοτική της επέκταση, στερείται σήμερα πολλών από τα χαρακτηριστικά μιας ανθρώπινης πόλης. Ένα από αυτά είναι η έλλειψη κεντρικότητας. Η Λευκωσία δεν διαθέτει ένα κέντρο σαφώς καθορισμένο στη συνείδηση των κατοίκων της. Δεν έχει μια κεντρική πλατεία με την αστυϊκή-κοινωνική έννοια του όρου και όχι την ετυμολογική.

Η παλιά πόλη μπορεί και πρέπει να παίξει αυτόν τον ρόλο. Έναν ρόλο κοινωνικού και πολιτιστικού πυκνωτή για ολόκληρη την πόλη της λεγόμενης μείζονος Λευκωσίας. Η εντοιχισμένη Λευκωσία ανήκει σε όλους τους κατοίκους και γι' αυτό πρέπει να αντιμετωπιστεί όχι μόνο σαν μια αυτοτελής οντότητα, αλλά σε σχέση με ολόκληρο το πολύπλοκο φαινόμενο της πόλης. Στη σχέση αυτή πρέπει να εξεταστούν όλες οι αντιθέσεις ώστε να εντοπιστούν εκείνες οι επιλογές που θα αναδείξουν την ιστορική περιοχή και που θα τη μετατρέψουν σε πόλο έλξης. Η παλιά πόλη διαθέτει όλα τα στοιχεία - αυτά που πρέπει να «ανακαλυφθούν» ξανά και να αναδειχθούν- και που συνθέτουν την πολυσήμαντη απάντηση στο πρόβλημα της χαμένης συνείδησης της πόλης, της χαμένης ανθρώπινης κλίμακας και επικοινωνίας, της χαμένης ποιότητας στη σχέση άνθρωπος-περιβάλλον.

Οι τρόποι και μέθοδοι με τις οποίες ένα πολεοδομικό ρυθμιστικό σχέδιο μπορεί να κατευθύνει την ανάπτυξη της πόλης προς τη γραμμή αυτή είναι πολλοί και διάφοροι και οπωσδήποτε ξεπερνούν τα όρια ενός άρθρου. Αυτό που έχει πρωτεύουσα σημασία είναι πρώτα να εξασφαλιστεί αυτή η κατεύθυνση στο επίπεδο της γενικής πολεοδομικής στρατηγικής.

ΤΑ ΑΛΛΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

Μια κριτική ματιά στα διάφορα μνημεία θα μας βοηθήσει να εντοπίσουμε τα προβλήματα που αυτά αντιμετωπίζουν στο δίπτυχο: επανένταξη-επανάχρηση. Ακόμα μια πτυχή σημαντική του όλου προβλήματος είναι η κατάσταση διατήρησης των μνημείων, από τον βαθμό της οποίας εξαρτώνται βασικά οι δύο άλλες πτυχές.

Όσον αφορά αυτό το θέμα, δυστυχώς υπάρχουν ακόμα μνημεία που βρίσκονται σε τέτοιο βαθμό εγκατάλειψης που κυριολεκτικά κινδυνεύουν να σωριαστούν σε ερείπια. Το αρχοντικό «Τουφεξιά» στην οδό Αξιοθέας, για παράδειγμα, είναι κυριολεκτικά ετοιμόρροπο και σε κατάσταση αποσύνθεσης. Η Πύλη Πάφου είναι εγκαταλειμμένη και ά-χρηστη, η Καστελιώτισσα βρίσκεται σε κακά χάλια, μόνιμα κλειστή, ενώ τα τείχη σε πολλά σημεία είναι τόσο φθαρμένα που φαίνεται η επίχωση. Το αρχοντικό στην Ισοκράτους, μόλις που γλίτωσε το μισό από τις αλλεπάλληλες απόπειρες αφανισμού του, τον περασμένο μήνα. Η παλιά αρχιεπισκοπή, όταν βρέχει γεμίζει νερά! Τα λίγα παραδείγματα που προαναφέραμε είναι μόνο μια ελάχιστη περιγραφή της άθλιας κατάστασης στην οποία έχουν αφεθεί πολλά από τα μνημεία της πόλης.

Το συμπέρασμα, πέρα από τις συνθήκες που μπορεί να καταλογίσει κανείς, είναι άμεσο και επιτακτικό. Δεν υπάρχουν άλλα περιθώρια αδράνειας. Είναι κατεπείγουσα η ανάγκη το γρηγορότερο δυνατό να διατεθούν χρήματα και μέσα ώστε τα μνημεία αυτά να στερεωθούν και αναστηλωθούν.

Βέβαια, δίπλα σ' αυτή τη θλιβερή πραγματικότητα υπάρχει, ευτυχώς, και η άλλη όψη, ελπιδοφόρα και

άξια κάθε επαίνου. Αναφερόμαστε στη συντήρηση και επανάχρηση της Πύλης Αμμοχώστου που είναι μια από τις σημαντικότερες και σωστότερες παρεμβάσεις που έγιναν ποτέ σε μνημείο στην Κύπρο. Η επανένταξη της Πόρτας της Αμμοχώστου στη σύγχρονη ζωή και η λειτουργία της σαν πόλου έλξης και ανταλλαγής στο πολιτιστικό και πνευματικό επίπεδο υπήρξε μια από τις σοβαρότερες προσπάθειες των τελευταίων χρόνων και πρέπει να αποτελέσει παράδειγμα για νέες ανάλογες πρωτοβουλίες. Βεβαίως, υπάρχουν πολλά να γίνουν ακόμα και για την Πύλη Αμμοχώστου.

ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗ - ΜΙΣΙΡΙΚΟΣ - ΤΡΥΠΙΩΤΗΣ - ΑΗΣ ΣΑΒΒΑΣ

Διαπιστώνουμε με ικανοποίηση πως στην Τζαμούδα του Μισιρίκου έγιναν, πρόσφατα, έργα συντήρησης. Δεν ξέρουμε αν υπάρχουν αποφάσεις και ποιες για τη χρήση του μνημείου και την επανένταξή του στον γύρω χώρο. Θα λέγαμε πως η πρώτη φυσική χωροδομική επιλογή είναι να απελευθερωθεί μαζί με την εκκλησία της Φανερωμένης και το ομώνυμο σχολείο από το κυκλοφοριακό και να ενταχθούν όλα μαζί σε μια ενότητα-πλατεία, χωρίς σταθμευμένα αυτοκίνητα και τοίχους ή κιγκλιδώματα διαχωριστικά. Γνωρίζουμε πως τέτοιες σκέψεις υπάρχουν.

Είναι καιρός να μελετηθούν σωστά και να προωθηθούν για πραγματοποίηση. Το μόνο που θέλουμε εδώ να σημειώσουμε για τη σχεδιαστική προσέγγιση της πλατείας είναι πως η διαμόρφωσή της πρέπει να γίνει με πολλή προσοχή και μελέτη. Τυχόν προχειρότητες θα δημιουργήσουν σοβαρότερα προβλήματα από τα σημερινά. Ο χώρος της πλατείας έχει μια ιστορική και αρχιτεκτονική φόρτιση πολύ έντονη από τα τρία μνημεία που την οριοθετούν: τζαμί, σχολείο, εκκλησία, που δεν σηκώνει λύσεις που δεν θα λαμβάνουν υπόψη την πραγματικότητα αυτή.

Μια ανάλογη διαμόρφωση νομίζουμε πως θα μπορούσε να γίνει και γύρω από τις εκκλησίες του Τρυπιώτη-Αγίου Σάββα. Οι δύο εκκλησίες βρίσκονται σήμερα απομονωμένες μεταξύ τους, του Τρυπιώτη μάλιστα η αυλή χρησιμεύει σαν χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων. Θα 'ταν ορθότερο, οι περίβολοι των δύο ναών να ενοποιηθούν σε μια πλατεία, κατάλληλα διαμορφωμένη και εξοπλισμένη ώστε να αποτελέσει έναν ελκυστικό πνεύμονα στην περιοχή, τόσο για μικρούς όσο και για μεγάλους. Είναι γνωστή η απουσία πλατειών κατάλληλων στην πόλη. Μια τέτοια λύση θα μπορούσε να δώσει ικανοποιητική απάντηση στις ανάγκες της ενορίας, αλλά και των επισκεπτών για ψώνια, για συνάθροιση, παιχνίδι, ξεκούραση. Αυτός, εξάλλου, είναι και ο μόνος τρόπος να αναδειχθούν τα μνημεία, ιδιαίτερα του Τρυπιώτη που αποτελεί εξέχον αρχιτεκτονικό έργο.

Αν δε, τα μνημεία αυτά -χωροδομικοί κόμβοι στον ιστό της πόλης- ενωθούν μεταξύ τους με κατάλληλους πεζόδρομους, τότε θα μπορούμε να πούμε πως ανταποκριθήκαμε σωστά στο χρέος μας απέναντί τους. Φανταστείτε, για παράδειγμα, έναν όμορφα διαμορφωμένο πεζόδρομο που θα σας κατεβάσει από τον εσωτερικό περιφερειακό των τειχών μέσα από την Αισχύλου και διαμέσου της πλατείας Τρυπιώτη-Αγ. Σάββα ως τη Φανερωμένη και την Τζαμούδα του Μισιρίκου. Πάνω στο ίδιο σκεπτικό, μπορείτε να προεκτείνετε νοητικά αυτή τη διαδρομή σε όλα τα μνημεία ή σημαντικούς πόλους της πόλης.

Θα αισθανθείτε την πλούσια κιναισθητική εμπειρία που θα μπορούσε να προσφέρει αυτού του είδους η αντίκρουση των μνημείων.

Μα, ας αναφέρουμε τώρα την περιοχή που αγκαλιάζει την Πόρτα της Πάφου και την Καστελιώτισσα. Η Καστελιώτισσα είναι ένας από τους πιο ποιητικούς αρχιτεκτονικούς χώρους, που μας κληροδότησε η ιστορία. Φράγκικη αρχιτεκτονική, σε ανθρωπομετρική όμως κλίμακα, διαθέτει ένα εσωτερικό ζεστό και απείριστο.

Κλειστή, ά-χρηστη για χρόνια, καταμετρά σιωπηλά κάτω από τις κάννες των όπλων του κατακτητή την αδιαφορία μας. Είναι καιρός να της δώσουμε μια θέση πιο αξιοπρεπή στη σύγχρονη ζωή. Να τη

βγάλουμε από το περιθώριο.

Δίπλα της, σε πολύ λίγη απόσταση, βρίσκεται η Πύλη Πάφου. Κρυμμένη και αφρόντιστη και οπωσδήποτε χωρίς το μεγαλείο της Πύλης Αμμοχώστου, είναι εκεί να δηλώνει -κι ας δεν την ακούμε- την αυθεντική ταυτότητα της παλιάς πόλης. Τι να την κάνουμε; Μα, πριν απ' όλα να την καθαρίσουμε και τη συντηρήσουμε. Να την ανοίξουμε.

Μια σκέψη του γράφοντος-υπόθεση για διερεύνηση, για να επανεύρει την αυθεντική της λειτουργία σαν είσοδος-έξοδος στην πόλη. Για να γίνει αυτό σήμερα δεν αρκεί, ασφαλώς, να ανοίξουμε μόνο. Χρειάζεται κάτι περισσότερο, ένα κίνητρο παραπάνω.

Στην έξω της μεριά, οι πιο κοντινοί πόλοι με ανθρώπινη διακίνηση είναι το μουσείο, το θέατρο, ο κήπος και το καφενείο του (GARDEN CAFE στη γλώσσα της αλλοτρίωσης) καθώς και το παλιό κτίριο της CYTA, για το οποίο μπαίνει ζήτημα επανάχρησής του.

Λοιπόν, σ' αυτή την επανάχρηση κυρίως του κτιρίου της CYTA βρίσκεται ένα από τα κλειδιά της Πύλης Πάφου. Να αναζητηθούν δηλ. εκείνες οι χρήσεις που θα κάνουν τους ανθρώπους να έρχονται σε αναγκαστική (με την έννοια της ανάγκης και όχι του εξαναγκασμού) σχέση με την Πύλη. Βεβαίως, το πρόβλημα δεν είναι τόσο απλό ώστε να απαντηθεί στα περιορισμένα όρια ενός άρθρου. Εδώ, καταγράφουμε μια μεθοδολογία προσέγγισης του ζητήματος. Όμως, μπορούμε να φανταστούμε έναν έξυπνο διαμορφωμένο πεζόδρομο, που να συγκεντρώνει πάνω του τον κήπο, το θέατρο, το καφενείο, το μουσείο, την τάφο. Μια διαδρομή που, περνώντας κάτω από τον ημικυλινδρικό θόλο της Πύλης, να βγάζει σ' ένα πλάτωμα ανοιχτό και ελεύθερο έτσι που να συμβάλλει στην προβολή του μνημείου της Καστελιώτισσας.

Όσο για το τελευταίο, μια σκέψη είναι να γίνει ένα μικρό εξειδικευμένο μουσείο για τα τείχη, ας πούμε. Φωτογραφίες, μακέττες, κείμενα, σκίτσα αυθεντικά του Σαβοριάνο, άλλα ιστορικά ντοκουμέντα, ό,τι αφορά γενικά και ειδικά τα τείχη, τις πόρτες, την τάφο.

Βέβαια, οι σκέψεις αυτές είναι ενδεικτικές μόνο. Καταγράφονται κυρίως για να δώσουν ένα έναυσμα σε μια ανοικτή συζήτηση, για να δημιουργηθούν κάποια νέα κίνητρα και ίσως να βοηθήσουν σε κάποια κινητικότητα, που θα επιφέρει τις κατάλληλες αποφάσεις που χρειάζονται για να βγουν σημαντικά μας μνημεία από την αφάνεια και τη μιζέρια. Εδώ, πρέπει να επαναλάβουμε πως το όλο θέμα απαιτεί σοβαρή επιστημονική μελέτη. Πρώτα-πρώτα, για κάθε μνημείο πρέπει να συμπληρωθεί ένας φάκελος στον οποίο να μπορεί να βρει κανείς όλες τις απαραίτητες πληροφορίες: χρονολογίες, χρήσεις, εναλλαγές κυριότητας του μνημείου, αλλοιώσεις, στρωματοποιήσεις διάφορων εποχών, φυσική κατάσταση του μνημείου, σχέδια, φωτογραφίες και πάρα πολλές άλλες πληροφορίες που είναι αναγκαίες σαν υλικό υποδομή για οποιαδήποτε έρευνα ή απόφαση παρέμβασης στο μνημείο ή στον περιβάλλοντα χώρο.

Μιλήσαμε, ως τώρα, για τα μνημεία που βρίσκονται στο κεντρικό και νοτιοδυτικό μέρος της ιστορικής περιοχής. Ας δούμε τι γίνεται στις άλλες περιοχές. Για τον Αγ. Κασσιανό και τη Χρυσалиνιώτισσα, όπως και για τις υπόλοιπες εκκλησίες, το πρόβλημα της χρήσης και λειτουργικότητάς τους φαίνεται να μην είναι και τόσο σοβαρό μια και οι χώροι αυτοί κρατούν την αρχική τους χρήση. Όμως, πέρα από αυτό, υπάρχει ένα πρόβλημα στη σημασία και τον ρόλο των εκκλησιών στη ζωή της πόλης, ιδιαίτερα αν συνδυαστεί αυτό με τη θεμελιακή απαίτηση να γίνει σεβαστή η μοναδικότητα των μνημείων.

Κέντρα θρησκευτικής αλλά και κοινωνικής ζωής παλιότερα, πυρήνες πνευματικής κοινοτικής κίνησης, ακόμα και πολιτικής, έχουν τώρα περιοριστεί μόνο σε τόπους λατρείας. Η ανανέωση της

λειτουργίας τους στην πολυδιάστατη χρηστικότητα των παλιότερων εποχών, είναι ένα πολυσύνθετο πρόβλημα που αφορά κύρια την εκκλησία αλλά και την πνευματική ζωή του τόπου. Η οποιαδήποτε προσπάθεια για πολλαπλή λειτουργία πρέπει να σεβαστεί το μνημείο, τον χώρο γύρω του, την ιδιαιτερότητα του μορφοϋφολογικού χαρακτήρα κάθε μνημείου.

Επεμβάσεις όπως αυτές τις αρχιεπισκοπής, πρέπει να αποφεύγονται. Ο «φαραωνικός» χαρακτήρας των νέων κτιρίων γύρω από την παλιά αρχιεπισκοπή και τον Άγιο Ιωάννη αποτελούν παραδείγματα αρνητικά. Το θέαμά τους είναι και θλιβερό και προκλητικό. Θα συμβολίζουν στις μέλλουσες γενιές τον πνευματικό κυνισμό του παρόντος. Τι να προτείνει κανείς εδώ; Την κατεδάφιση της παλιάς αρχιεπισκοπής και του καθεδρικού ναού, γιατί δεν συνάδουν με τον χαρακτήρα των νέων κτισμάτων! Ίσως κάποτε το ακούσουμε και αυτό. Γιατί όχι; Το κτίσμα μήπως στην Ισοκράτους δεν ήταν κηρυγμένο μνημείο; Κι όμως, δύο οι απόπειρες σε μια βδομάδα.

Για το αρχοντικό Χ'Γεωργάκη δεν θα πούμε πολλά. Πάντα είχε μια ευνοϊκή μεταχείριση. Ακριβώς σ' αυτή την ευνοιοκρατική στάση θα σταθούμε για λίγο. Βεβαίως, την ευνοιοκρατία στα πρόσωπα εύκολα την αντιλαμβάνεται κανείς. Για τα μνημεία, όμως, γιατί; Ποιες παράμετροι, ποια κριτήρια όρισαν έτσι τα πράγματα ώστε άλλα μνημεία να παραμείνουν για χρόνια στο έλεος της φύσης και φθοράς και άλλα να παίρνουν τη μερίδα του λέοντος; Πιστεύουμε πως όλα τα μνημεία δικαιούνται της ίδιας φροντίδας. Προτεραιότητα πρέπει να έχουν όχι τα πιο αξιόλογα αν βρίσκονται σε καλή κατάσταση, αλλά εκείνα των οποίων διακυβεύεται κυριολεκτικά η τύχη. Το αρχοντικό «Τουφεξιά» στην Αξιοθέας μόλις που καταφέρνει να στέκει στα πόδια του. Το ίδιο και αρκετά άλλα μνημεία.

Οι αρμόδιες αρχές συχνά κρύβονται πίσω από τη γελοία δικαιολογία πως, αν ο ιδιοκτήτης δεν καταθέσει μισά χρήματα δεν μπορεί να γίνει συντήρηση. Εύκολη απάντηση, όμως, με τη λογική αυτή κανένα μνημείο του πίνακα Β δεν θα παραμείνει όρθιο. Είναι καιρός να αναθεωρηθεί -και γρήγορα- η σχετική νομοθεσία, ώστε τα μνημεία αυτά να στερεωθούν και να συντηρηθούν, άσχετα από την καλή ή όχι διάθεση των ιδιοκτητών τους. Ένα μνημείο, από τη στιγμή που αναγνωρίζεται σαν τέτοιο, πρέπει να παύει αυτόματα να αποτελεί ατομική ιδιοκτησία. Τα μνημεία, από τη φύση τους και εξ' ορισμού, πρέπει να αποτελούν αντικείμενα κοινοκτημοσύνης. Ανήκουν, βασικά, στην ιστορία. Σ' αυτούς που έφυγαν, σε μας όλους και σ' αυτούς που θα 'ρθουν. Κάτω απ' αυτόν τον όρο έχουμε υποχρέωση, όσο και τα μέσα για τη διάσωση, προστασία, συντήρηση και ανάδειξή τους.

Θα κλείσουμε την αναφορά σε δύο μόνο ακόμα μνημεία, γιατί η κάλυψη όλων είναι αδύνατη στα όρια ενός άρθρου. Τα τζαμιά «Τακτακαλά» και «Ομεριέ» και τα δύο αυτά μνημεία, λόγω του βίαιου διαχωρισμού, βρίσκονται σήμερα απομονωμένα από τους πιστούς τους. Το ένα θεόκλειστο σαν φάντασμα στον εξαρθρωμένο Τακτακαλά, το άλλο ανοιχτό επιτέλους μα περιτριγυρισμένο με ένα σωρό ασυμβίβαστες χρήσεις. Ένας άμορφος χώρος στάθμευσης στα βόρεια, ένα εργαστήρι «εξώστ» στα ανατολικά, κολλητό(!) στο φράγκικο μνημείο.

Για τη χρήση των μνημείων δεν νομίζουμε να υπάρχει αντίθετη άποψη από το να παραμείνουν σαν χώρος λατρείας. Βασικά, το πρόβλημα που πρέπει να εξετάσει κανένας σε σχέση με το τζαμί Ομεριέ δεν αφορά τόσο το κτίριο αυτό καθ' εαυτό, όσο τον περιβάλλοντα χώρο. Ο χώρος αυτός θα πρέπει να αναδιοργανωθεί και αναμορφωθεί έτσι που να βρίσκεται σε διαλεκτική σχέση με το μνημείο. Η διαλεκτική σχέση μεταξύ του κτιρίου και της περιρρέουσας ατμόσφαιρας είναι απαραίτητη για την ανάδειξη του μνημείου.

Ο σημερινός χώρος στάθμευσης ήταν κάποτε μουσουλμανικό νεκροταφείο - το τζαμί ήταν πριν την τουρκοκρατία φράγκικη εκκλησία και λέγεται, μάλιστα, πως εκεί είναι θαμμένοι Λουζινιανοί βασιλιάδες.

Γιατί να μη διερευνηθεί η υπόθεση μιας διαμόρφωσης, τέτοιας που να είναι χρηστική και λειτουργική

μεν αλλά που, ταυτόχρονα, θα συμβολίζει με διάφορες αρχιτεκτονικές επιλογές τα κοινά ή αντιφατικά στοιχεία που φορτίζουν το μνημείο διαχρονικά; Η σχεδίαση, για παράδειγμα, μιας κηποπλατείας που να αγκαλιάζει και τα λουτρά με έναν υπόγειο χώρο στάθμευσης. Τα στηρίγματα μιας τέτοιας υπόθεσης θα πρέπει να αναζητηθούν στη θέση πως, μόνο στην ιστορία μπορούμε να βρούμε το σίγουρο μεθοδολογικό εργαλείο για να κάνουμε αρχιτεκτονική. Βέβαια, απαραίτητη προϋπόθεση είναι να συνοδεύεται αυτή η στάση με την κριτική θεώρηση σαν ενδιαμέσο μεταξύ ιστορίας και σχεδίασης. Χωρίς αυτή τη θεώρηση υπάρχει πάντα ο κίνδυνος του μιμητισμού ή του άκριτου ιστορικού εκλεκτισμού.

Για το τζαμί του Τακτακαλά, όπως και για ολόκληρο τον μαχαλλά, θα κάνουμε μια ευχή: να βρεθεί κάποιος τρόπος να γλιτώσει από τα χέρια του Τμήματος Πολεοδομίας. Το τζαμί μπορεί να μην είναι εξέχον αρχιτεκτονικό δείγμα. Σαν μέρος, όμως, ενός συνόλου είναι μια πολύ σημαντική κομβική στιγμή στον ιστό της περιοχής - τα σχέδια του Τμήματος Πολεοδομίας προτείνουν πολλά και διάφορα. Δεν μας παίρνει, δυστυχώς, ο χώρος για να καταπιαστούμε τώρα με αυτά. Αν, όμως, κρίνει κανείς από το πρώτο δείγμα ανασύλωσης που έγινε στην οδό Αμμοχώστου, μπορεί να κατανοήσει σαφώς το θλιβερό μέλλον του Τακτακαλά.

Η πρόταση για την πλατεία είναι σωστή - το πρόβλημα δεν είναι εκεί. Δημιουργείται από τον τρόπο που σχεδιάστηκε η πλατεία, από τις επιλογές που έγιναν για τα γύρω κτίρια. Η αντίθεσή μας είναι έντονη τόσο για εκείνα που κατεδαφίζονται όσο και για τα νέα που προτείνονται. Τα τελευταία που αποτελούν δείγματα πρωτοφανούς σχεδιαστικού μαϊμουδισμού δεν είναι τίποτε άλλο από κακοσχεδιασμένα διαμερίσματα εμπορικής πολυκατοικίας, με μόνη διαφορά πως αντί να είναι το ένα πάνω στο άλλο, είναι το ένα δίπλα στο άλλο.

Η επανάχρηση του τζαμιού είναι ένα πρόβλημα σοβαρότατο μια και οι φυσικοί λειτουργοί του δεν έχουν ακόμα τη δυνατότητα να το χρησιμοποιούν. Είναι ένα πρόβλημα που αφορά όλα τα μνημεία, που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο ανήκουν στην τουρκοκυπριακή κοινότητα. Γι' αυτό χρειάζεται μια ειδική προσέγγιση, που δεν εμπίπτει στους στόχους του άρθρου.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Οι προτάσεις και σκέψεις που ως τώρα αναφέραμε ούτε ως οριστικές, ούτε οι καλύτερες πρέπει να θεωρηθούν. Θελήσαμε, απλά, να αγγίξουμε στο σύνολό του το πρόβλημα και με διάθεση θετική, ώστε να διαφανεί ο δρόμος που πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο ειδικής μελέτης, όμως, πάντα σε σχέση οργανική με το σύνολο της εντοιχισμένης Λευκωσίας.

Προέχει να προστατεύσουμε τα μνημεία μας, να αυξήσουμε τον αριθμό τους στους πίνακες της νομικής προστασίας, να περιποιηθούμε τις πολλαπλές πληγές που άφησε η μέχρι τώρα αδιαφορία μας, ακόμα και η κακόβουλη δράση μας.

Πρέπει όλοι, ειδικοί και μη, να εμπλακούμε σ' αυτή την προσπάθεια γιατί τα μνημεία-κύτταρα της συλλογικής ιστορικής μνήμης είναι μέρος οργανικό ολόκληρης της πόλης και της κοινωνίας.

[Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση, Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση, Εντός των Τειχών \(Τεύχος 3\), Δεκαετία 1980-1989, 1985, Λευκωσία, Λευκωσία \(νότια\), Δημόσιοι Χώροι](#)

From:

<https://movementsarchive.org/> - Κυπριακό Κινηματικό Αρχείο
Cyprus Movements Archive
Kıbrıs Sosyal Hareket Arşivi

Permanent link:

https://movementsarchive.org/doku.php?id=el:magazines:entostonteixon:no_3:mnimio

Last update: **2025/07/15 13:46**

